

Boris Jesih

NEKATERE ZNAČILNOSTI AVSTRIJSKE POLITIKE DO SLOVENSKE MANJŠINE NA KOROŠKEM V ZADNJIH LETIH

Politiko neke države do narodnih manjšin, ki živijo na njenem državnem ozemlju, lahko vrednotimo iz različnih zornih kotov. Tako je mogoče tudi odnos republike Avstrije do slovenske manjšine na Koroškem označiti na različne načine, odvisno pač od ocenjevalca, časa in okoliščin izrekanja ocene. Naštetimo lahko tudi celo vrsto bolj ali manj znanstvenih publikacij, ki se posredno dotikajo tega problema. Še zlasti v zadnjem času smo priče pravemu izbruhu knjig o koroških Slovencih. Prav branje ene izmed njih z naslovom »K položaju Slovencev na Koroškem«, ¹ katere glavni avtor (dr. Ralf Unkart) je med drugim tudi profesionalni politik, nas je spodbudilo k pisanju tega prispevka. Omenjeno delo je tudi eden od načinov, s katerimi poskuša Avstrija svojo manjšinsko politiko predstaviti kot idealno. Prav zato bi radi opozorili na nekatere značilnosti avstrijske manjšinske politike oz. položaja koroških Slovencev, ki je posledica prav takšne politike. Naj že v začetku poudarimo, da ni naš namen ponovno naštevati vse mednarodnopravne in notranjepravne argumente, ki so tako znani, ampak bomo poskušali prikazati nekatere značilnosti dejanskega položaja slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem, ² ki je v veliki meri rezultat avstrijske politike do narodnih manjšin. ³

Politika strank od tristranskega sporazuma dalje

Prvo, kar lahko zapišemo, je, da je podpis tristranskega sporazuma 1. julija 1976 postavil formalnopravne temelje za nadaljnjo politiko republike Avstrije do narodnih manjšin oziroma da vsebina tristranskega sporazuma tudi povzroča trenutni položaj slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem. Ne glede na ostala določila tristranskega sporazuma, ki so v bistvu omogočila izvedbo popisa posebne vrste kakor tudi sprejem sedmojuljske zakonodaje, je konsenz pri odločanju o zadevah, ki se tičejo manjšine, bistvena sestavina tristranskega sporazuma. Pri tem se nam zdi pomembno, da je manjšinsko vprašanje **edino**, o katerem so se tri v koroškem in avstrijskem parlamentu zastopane politične stranke sporazumele, da bodo o njem odločale s konsenzom.

Tristranski sporazum je za nekaj časa skoraj popolnoma zavrnil strankarsko obračunavanje, dostikrat čustveno prenapeto, o pravilnosti oz. nepravilnosti njihove politike do manjšin. ⁴ Kot dokaz navedimo dejstvo, da je postalo manjšinsko vprašanje v predvolilnem boju na nekaj naslednjih volitvah po podpisu sporazuma skoraj popolnoma nepomembno. Res je tudi, da tega za zadnjih nekaj volitev ne moremo trditi, vendar gre predvsem za početje nekaterih manjših političnih sil in

¹ Ralf Unkart-Gerold Glantschnig-Alfred Ogris: Zur Lage der Slowenen in Kärnten, Die slowenische Volksgruppe und die Wahlkreiseinteilung, Klagenfurt 1984. Oceno knjige glej v Bogo Grafenauer: Položaj koroških Slovencev in njegovi etnični temelji v zgodovini, Zgodovinski časopis (Ljubljana) 1984, št. 4/1983, str. 307—338; Theodor Veiter, Europa Ethnica, št. 2/1984, str. 113—114; Buch der Heimat, Die Kärntner Landsmannschaft 6/1984, str. 19.

² Ne smemo pozabiti tudi na še vedno nerešeno in pereče vprašanje štajerskih Slovencev, katerih obstoj avstrijska stran popolnoma zanika, čeprav jim je po 7. členu ADP mednarodnopravno zagotovljena vsa manjšinska zaščita ne glede na število.

³ Parteivereinbarung vom 1. Juli 1976; tekst objavljen npr. v Die rechtliche Stellung der Volksgruppen in Österreich, Eine Dokumentation, Herausgegeben vom Bundeskanzleramt, Wien 1977, str. 52—54.

⁴ Npr. ob sprejemu zakona o dvojezičnih topografskih napisih leta 1972.

posameznikov, ki po preizkušenem receptu zbujanja nacionalnih strasti poskušajo okrepiti politično pozicijo svoje stranke in s tem tudi svojo lastno — konkretno mislimo na Haiderjev uspeh na volitvah v deželni zbor 1984.

Popis prebivalstva posebne vrste 1976 je bil prvi rezultat tristrankarskega sporazuma. Popis je bil sicer že nekaj časa predmet politične debate med strankami.⁵ Tako je bil npr. pred volitvami v koroški deželni zbor leta 1975 popis posebne vrste glavna predvolilna tema svobodnjaške in ljudske stranke, ki ji je takratni kancler z napovedjo popisa v letu 1976 spretno zmanjšal pomen. Da je bil popis prebivalstva posebne vrste zgolj politično dejanje, ne pa ugotavljanje manjšine, posredno ugotavljajo že nekateri avstrijski politiki in strokovnjaki sami.⁶ Vendar je bil kljub uspelemu bojkotu s strani manjšine in številnim načelnim pripombam⁷ pri izvajanju tega popisa in popisov sploh,⁸ tako pridobljeni rezultat osnova za poznejše teritorialno veljavnost sedmojuljske zakonodaje oz. izvršnih uredb iz leta 1977.⁹

Prvi korak pri uresničevanju tristrankarskega sporazuma je bil sprejem tako imenovane sedmojuljske zakonodaje oz. najprej zakona o pravnem položaju narodnostnih skupin iz leta 1976 in potem leta 1977 tudi štirih izvršnih uredb. Ni dvoma, da bi sedmojuljska zakonodaja lahko vsebovala nekatere elemente, ki

⁵ Primerjaj tudi Tone Zorn: O »ugotavljanju« manjšine, Slovenski vestnik, 24. 1. in 14. 2. 1975.

⁶ Ralf Unkart na ciklusu predavanj celovške univerze Celovec, 18. 6. 1984, na istem predavanju tudi Hannes Tretter.

⁷ Osnovne načelne pripombe pri avstrijskih popisih lahko strnemo:

V popisih se še vedno uporabljajo kategorije, ki jih je uvedlo nacistično štetje leta 1939 (Windisch, Windisch-Slowenisch . . .)

— V vprašalnih polah sprašujejo po občevalnem jeziku, ne pa po materinem jeziku ali nacionalni pripadnosti

— Popisni listi so natisnjeni zgolj v nemškem jeziku, pa čeprav jih za tujce natisnejo tudi v turščini ali srbohrvaščini

— Število tako ugotovljenih pripadnikov posamezne narodne skupnosti se od popisa do popisa nerazumljivo zmanjšuje

— Ponavljajo se dokazano falzificiranje popisnih objav in manipuliranje z objavami.

⁸ To nam dokazujejo tudi številne objavljene, a žal neupoštevane razprave. Navedimo samo nekatere:

Domej Teodor, Vladimir Klemenčič, Franc Wutti: Popis posebne vrste, predavanje na 8. koroških kulturnih dnevih; Grafenauer Bogo: Czörnigova etnografska statistika in njena metoda, Razprave SAZU, razred za zgodovino in družbene vede I, Ljubljana 1950; isti: Teorija in praksa ljudskih štetij na Koroškem od srede 19. stoletja do konca 1970, Histrorijski zbornik (Zagreb) 29—30, 1976—1977; Klemenčič Vladimir: Slovenska manjšina v Avstriji po popisu prebivalstva posebne vrste, Teorija in praksa (Ljubljana) 13, 1976; isti: Uradni avstrijski popisi prebivalstva po drugi svetovni vojni glede na slovensko manjšino in slovenščino kot občevalni jezik v luči zakona o popisu prebivalstva posebne vrste, Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji, Ljubljana 1976; Malle Avgust: Ljudsko štetje 1971, predavanje na 5. koroških kulturnih dnevih; Pleterški Janko: Die Volkszählung vom 31. März 1961 in Kärnten, Razprave in gradivo, Ljubljana št. 4—5, 1966; Veiter Theodor: Die Sprach- und Volkszugehörigkeit in Österreich nach den Ergebnissen der Volkszählung von 1939, Europa Ethnica, Wien št. 3, 1965; Zorn Tone: Podatki o slovenskem jeziku 1961—1971, Pripombe k avstrijskemu štetju 1971 na Koroškem, Delo, Ljubljana, 15. 2. in 9. 4. 1973.

⁹ Zvezni zakon o pravnem položaju narodnostnih skupin v Avstriji (Bundesgesetz vom 7. Juli 1976 über die Rechtsstellung von Volksgruppen in Österreich-Volksgruppengesetz); Uredba avstrijske zvezne vlade o sosvetih narodnostnih skupin (Verordnung der Bundesregierung vom 18. Jänner 1977 über die Volksgruppenbeiräte, Uredba avstrijske zvezne vlade o določitvi področij v katerih je treba namestiti topografske oznake v nemškem in slovenskem jeziku (Verordnung der Bundesregierung vom 31. Mai 1977 über die Bestimmung von Gebietsteilen in denen topografische Bezeichnungen in deutscher und slowenischer Sprache anzubringen sind); Uredba avstrijske zvezne vlade o določitvi sodišč, upravnih organov in drugih uradov, pred katerimi je slovenski jezik dovoljen kot uradni jezik dodatno k nemškemu jeziku (Verordnung der Bundesregierung vom 31. Mai 1977 über die Bestimmung der Gerichte, Verwaltungsbehörden und sonstigen Dienststellen, vor denen die slowenische Sprache zusätzlich zur deutschen Sprache als Amtssprache zugelassen wird) in Uredba avstrijske zvezne vlade o določitvi slovenskih oznak za naselja (Verordnung der Bundesregierung vom 31. Mai 1977, mit der die slowenischen Bezeichnungen für Ortschaft festgesetzt werden).

bi bili možna pot k učinkoviti izvedbi in zakonodaji člena 7 avstrijske državne pogodbe, vendar so ravno neutemeljena in preveč poudarjena teritorialna omejenost njene veljave kakor tudi nekatere neustrezne vsebinske opredelitve (npr. sodišča) v celoti izničile njen pomen. Še več, sprevrgla jo je v samo še večje omejevanje do takrat veljavnih pravic.¹⁰ Izvršne uredbe iz leta 1977 bi naj konkretno uredile vsebino Zakona o pravnem položaju narodnostnih skupin. Šele teritorialna veljavnost teh uredb nam razkrije, kako močno je zmanjšano dvojezično ozemlje. Uredbo o sosvetih je manjšina zavrnila, ker bi ji način sestave in sama sestava onemogočila legitimno soodločanje o lastnih zadevah.¹¹ Cenzus 25 % slovenskega prebivalstva je bil osnova za določitev krajev, v katerih naj bi stali dvojezični krajevni napisi. Način, kako so izračunali cenzus 25 %, še danes ni čisto pojasnjen.¹² Kljub temu so zakonodajalci v osmih dvojezičnih občinah določili 91 krajev, ki bi naj dobili dvojezične krajevne oznake,¹³ najdemo pa jih danes lahko le v 71 krajih na južnem Koroškem.

Zakon o narodnostnih skupinah določa, da lahko predstavniki manjšin uporabljajo svoj jezik pred sodišči in uradi oz. imajo pravico, da se njihove vloge in zadeve obravnavajo v njihovem maternem jeziku, za predpisane uradne tiskovine pa lahko zahtevajo tudi prevod formularja. Uradi so zadolženi za sestavo protokolov v obeh jezikih in za izdajanje dvojezičnih pisnih uredb. Če uradnik v uradu, ki posluje s strankami, ne govori slovensko, mora priskrbeti prevajalca, kar seveda avtomatično pomeni, da poslovanje ni dvojezično. Kako lahko tak postopek dejansko poteka, nam povejo primeri, ko morajo stranke čakati na prevod v slovenščino tudi po nekaj mesecev.¹⁴ Posamezni pripadniki slovenske narodne skupnosti so se morali, da so dosegli uveljavitev slovenskega jezika kot uradnega jezika, pritoževati vse do avstrijskega ustavnega sodišča.¹⁵

Kot smo že omenili, je teritorialno možno uresničiti te pravice le v trinajstih od 39 dvojezičnih občin.¹⁶ Seveda pa »ureja« sedmojuljska zakonodaja le del pravic, ki bi jih naj uživala manjšina, prav tako pa je med normativno ureditvijo in dejanskimi možnostmi uporabe slovenskega jezika še velika razlika. Uradniki v uradih, ki naj bi poslovali dvojezično, večinoma ne obvladajo slovenskega jezika. Slovenščino je možno v večini primerov uporabljati samo s tolmačem, kar pa jo takoj zreducira in degradira na raven pomožnega jezika. Zakonska ureditev pa omogoča tudi take nesmisle, da lahko kdo uporablja slovenščino na okrajnem sodišču, v domači občini pa ne. Analiza nam dokaj hitro razjasni položaj. Teodor Domej je posledice, »ki so širše kot zgolj jezikovne«, označil takole: »Ker v preteklih desetletjih konkretnih posegov s ciljem, da se slovenščini zagotovi enako-

¹⁰ Kritično analizo sedmojuljske zakonodaje glej med drugim v Pleterski Janko: Ob dveh avstrijskih zakonskih predlogih, Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji — Suvremena pitanja slovenske i hrvatske manjine u Austriji, Ljubljana 1976; Veiter Teodor: Das Österreichische Volksgruppenrecht seit dem Volksgruppengesetz von 1976, Wien 1979; Vukas Budislav: Etničke manjine i mednarodni odnosi, podglavje Avstrija, str. 155—185, Zagreb 1978.

¹¹ Sosveti bi naj bili ustanovljeni pri Uradu kanclerja z nalogo, da svetujejo zvezni vladi in njenim organom, kakor tudi deželni, če te to zahtevajo. Od narodnih skupin v Avstriji so v sosvete dosedaj vstopili samo Madžari.

¹² O postopku lahko nekaj razberemo v Josef Feldner, Grenzland Kärnten, Kärntner Weissbuch 2. Teil, Klagenfurt 1982, str. 85—86 in v Unkart cit. delo, str. 75, op. 66.

¹³ Po zakonu o dvojezičnih topografskih napisih iz leta 1972 (objavljen v Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, Wien 27. 7. 1972, str. 1709—1713), bi naj dvojezične topografske napise postavili v 205 krajih na južnem Koroškem od 900 krajev na teritoriju dvojezičnega ozemlja, glej tudi Boris Jesih, Deset let od sprejema zakona o dvojezičnih topografskih napisih, Vestnik koroških partizanov (Ljubljana) št. 4/1982.

¹⁴ Na primer v Žitari vasi, glej Slovenski vestnik, 4. 6. 1982.

¹⁵ Naš tednik, 8. 9. 1983, str. 1.

¹⁶ Leta 1973 so na koroškem spremenili občinske meje oz. zmanjšali so število občin. S tem ukrepom je prišlo tudi do razbitja do takrat upravnno zaokroženega dvojezičnega ozemlja. Po novi razdelitvi je dvojezično ozemlje razdeljeno v 39 novonastalih občin, vendar je v nekatere prišel le del dvojezičnega ozemlja, zato jih lahko označujemo kot delno dvojezične.

pravno mesto v družbenem življenju, ne le ni bilo, ampak je jezikovna politika države in dežele jezik manjšine izrivala, je prišlo do sprememb v **jezikovni zavesti** (podčrtal B. J.) prizadetega prebivalstva. Avto- in heterostereotipi o slovenščini so mesto manjšinskega jezika permanentno slabili. Taka jezikovna politika tem lažje uspeva, če je povezana s spremembami na področju socialne strukture obeh narodov, posebej pa še tam, kjer imamo opraviti z razlikami v socialni strukturi obeh narodov, ki sta v medsebojnem stiku. Vsaka nova sprememba na škodo manjšinskega naroda postavlja na dnevni red problem preživetja manjšinskega naroda. Družbena področja, na katera ima danes slovenska manjšina na Koroškem odločilen vpliv, so dokaj omejena. Zato je tudi vpliv na jezikovno vedenje omejen.¹⁷

Končno je položaj slovenske narodne skupnosti na Koroškem tudi rezultat prilagajanja oziroma popuščanja nemškonacionalnim pritiskom koroške »domovinske« organizacije Heimatdienst, ki danes, to je leta 1984, sicer ne zahteva direktno etnocida kot leta 1970,¹⁸ ampak samo še »enakopravnost večinskega naroda z manjšino«.¹⁹

Da je trditev absurdna, ni treba posebej poudarjati, saj bi jo lahko primerjali npr. z zakonskim predlogom »o zaščiti avtomobilistov pred pešci«.²⁰ Glede popuščanja Heimatdienstu naj se samo spomnimo na spremembo šolske zakonodaje l. 1958 oz. 1959, neizvajanja zakona o topografskih napisih l. 1972, sedmojuljske zakonodaje in popisa posebne vrste ter sedanje gonje proti za Slovence že tako neustrezni šoli. Gre za spremembe, ki so vse po vrsti pomenile poslabšanje položaja slovenske narodne skupnosti in ki jih je spodbudil ali najglasneje zagovarjal prav Heimatdienst.

Kot bomo videli tudi kasneje pri analizi ostalih sklopov, vodijo avstrijske stranke politiko mimo manjšine in zoper njo in je njen cilj poslabšanje položaja manjšine. Teško bi rekli, da so med strankami bistvene razlike v manjšinski politiki, vsaj ko gre za v avstrijskem in koroškem parlamentu zastopane stranke, ki so se tudi v tristrankarskem sporazumu obvezale, da bodo o manjšinskih zadevah odločale s konsenzom. Sedmojuljska zakonodaja in trenutni položaj sta samo logični zaključek take politike. Manjšini naklonjene politične stranke (komunisti, alternativci, tj. del avstrijskega »zelenega gibanja«) pa imajo za sedaj premalo politične moči in vpliva, da bi lahko odločilno vplivale na avstrijsko manjšinsko politiko.

Šolska problematika

Problem vzgoje in izobraževanja je bil ob podpisu tristrankarskega sporazuma prestavljen na kasnejši čas. Ker je šolska problematika že predmet posebnega prispevka v tej številki Razprav in gradiva, bomo na tem mestu nanizali samo nekatere osnovne karakteristike. Najprej moramo vedeti, da je trenutno veljavna zakonodaja na področju dvojezičnega šolstva rezultat nemškonacionalnega pritiska za odpravo obvezne dvojezične šole na južnem Koroškem pred letom 1958. Prav zaradi nemškonacionalistične gonje in stavk po šolah je takratni deželni glavar Wedenig izdal protizakoniti odlok o odpravi dvojezične šole. Od 12 774 otrok, ki so obiskovali dvojezični pouk, se jih je kar 10 588 odjavilo od dvojezičnega pouka.²¹ 19. marca 1959 pa je dunajski parlament sprejel še danes veljavni manjšinski šolski zakon za Koroško. Poudariti moramo, da je ta sicer neustrezni

¹⁷ Teodor Domej: Slovenščina kot dodatni uradni jezik na Koroškem — Slovene as the Supplementary Official language in Carinthia, Dvojezičnost individualne in družbene razsežnosti, Prispevki konference »Dvojezičnost — individualna in družbena razsežnost, Ljubljana 1984, str. 80.

¹⁸ Mislimo na izjavo v Ruf der Heimat št. 4/1970.

¹⁹ Profil, Wien, 22. 10. 1984, str. 17.

²⁰ Primerjavo je uporabil dr. Peter Gstettner, na ciklusu predavanj celovške univerze 25. junija 1984.

²¹ Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, Ljubljana 1983, str. 259.

zakon trenutno edini, ki velja za celotno dvojezično ozemlje, kot je to bilo pojmovano ob oblikovanju člena 7 avstrijske državne pogodbe.

Zakon je omejil dvojezični pouk samo na tiste učence, katerih starši to izrecno zahtevajo s pisno prijavo. Kako funkcionira tako urejeni šolski sistem, ilustrirajmo z nekaterimi podatki za šolsko leto 1983/84. Na območju dvojezičnega šolstva je delovalo 81 ljudskih šol, na 66 ljudskih šolah se je k dvojezičnemu pouku prijavilo 1063 otrok, 10 predšolskih razredov in 2 predšolski skupini na istem ozemlju pa je obiskovalo 156 malčkov, od teh pa se jih je prijavilo k dvojezičnemu pouku le 7. Na 14 glavnih šolah od skupno 24 se je k dvojezičnemu pouku prijavilo 179 učencev, 160 pa jih je obiskovalo slovenščino kot tuji jezik. Slovensko gimnazijo je obiskovalo 491 dijakov, dvojezični abiturienški tečaj pa 14. Dvojezične gospodinjске šole je obiskovalo 84 dijakinj, na višjih in srednjih šolah pa se je učilo slovenščine kot prostega ali alternativnega predmeta 194 dijakov in dijakinj. Skupno torej 2192 fantov in deklet.²²

Tudi pri prikazovanju dejanskega stanja smo deležni dostikrat različnih dezinformacij in potvarjanj, npr. poudarjanje naraščanja odstotka prijavljenih k dvojezičnemu pouku, čeprav absolutna številka pada. Pri tem prihaja do takih absurdov, da se slovenski šolarji morajo učiti maternega jezika kot tujega jezika. Opozorimo naj, da je nerešeno vprašanje dvojezičnih otroških vrtcev, ki so od šolskega leta 1983/84 tudi sestavni del regularnega šolskega sistema. Prav tako pa so učni pripomočki in učila ne samo pomanjkljivi, ampak jih dostikrat tudi primanjkuje.²³

Sedanja zahteva po redukciji dvojezične šole in po ločevanju nemško govorečih in slovensko govorečih otrok, katere glavna nosilca sta Heimatdienst in Svobodnjaška stranka Avstrije, pomeni samo nadaljnji poizkus popolnoma odpraviti že tako okrnjeno dvojezično šolo.

Samostojno politično nastopanje manjšine

Volitve so na Koroškem največkrat tista priložnost, ko se manjšinska politika »razlaga« volilcem, saj po že večkrat preizkušenem receptu tovrstna problematika zelo hitro in na najbolj enostaven način vzburi »senzibilnost« koroških volilcev. Ne da bi se podrobneje spuščali v analizo vloge, ki jo ima manjšinsko vprašanje pri koroških pa tudi avstrijskih volitvah, lahko ugotovimo, da je nepravilna manjšinska politika eno izmed glavnih očitanih političnih nasprotnikov. Strah pred izgubo nemškonalonalnih glasov je bil mnogokrat večji od argumentov zdravega razuma.

To velja v enaki meri za odnose med posameznimi političnimi strankami kot za odnose znotraj političnih strank. Politični zaton prejšnjega deželnega glavarja Hansa Sime je najbolj prepričljivejši dokaz za zgornjo trditev. Stranke same pa tudi lastni neuspeh rade opravičujejo s »premajhnim angažiranjem« v protimanjšinskih zahtevah koroškega Heimatdiensta in drugih protislovenskih sil na Koroškem (npr. ljudska stranka po neuspehu na zadnjih deželnozborskih volitvah 30. 9. 1984). Seveda si težko predstavljamo, da bi takšno obnašanje političnih strank lahko prispevalo k boljši politični atmosferi in strpnejšim odnosom med obema narodoma na Koroškem. Dejstvo je tudi, da avstrijske politične stranke nikoli niso bile pripravljene upoštevati manjšine oziroma posameznih manjšinskih organizacij kot enakopravega partnerja, ko so odločale o zadevah, ki se neposredno tičejo manjšine. Manjšini je torej onemogočeno, da se uveljavi kot samostojen subjekt. Priznavanje manjšine kot subjekta bi obenem pomenilo posredno pristajanje tudi na njene zahteve, do tega pa ni posameznim političnim strankam, ki

²² Podatke je objavil deželni šolski svet, povzemamo pa jih po Koroški Slovenci v Avstriji, str. 282.

²³ Glej tudi v Avguštin Malle; O perečih vzgojnih in izobraževalnih problemih slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem, Vestnik koroških partizanov (Ljubljana), št. 1/1984, str. 9—19.

si predvsem na volitvah prizadevajo dobiti glasove tako slovenskih kot Slovencem nenaklonjenih volivcev (to velja predvsem za dve največji stranki).

Del slovenske narodne skupnosti se poizkuša uveljaviti kot samostojna politična sila, ki nastopa tudi na nekaterih volitvah. Glavni argument za samostojno politično nastopanje je, da v okviru avstrijskih političnih strank ni mogoče doseči enakopravne uveljavitve narodnostne skupnosti v celoti kakor tudi njenih posameznih pripadnikov, še več, vključevanje v stranke samo še pospešuje asimilacijo.²⁴ Ni dvoma, da je samostojno nastopanje dela slovenske narodnostne skupnosti že doseglo določene rezultate. V največji meri to lahko trdimo za samostojne nastope na občinskih volitvah in delno za volitve v kmetijsko zbornico, manj pa tudi za ostale volitve. Posebno vprašanje pa je sprožil samostojni nastop dela slovenske narodne skupnosti na volitvah v deželni zbor. Leta 1975 je Koroški enotni listi — KEL manjkalo nekaj sto glasov za mandat v koroškem deželnem zboru. Toda tik pred volitvami v koroški deželni zbor leta 1979 so na Koroškem spremenili volilni red.

Osnova za spremembo je bila ugodno rešena pritožba gradiščanske frakcije avstrijske ljudske stranke, ki je trdila, da volilni red, po katerem je cela dežela eno samo volilno okrožje, ni v skladu z avstrijsko ustavo. Bistvena sprememba je bila v tem, da so deželo razdelili na štiri volilna okrožja. S povečanjem števila volilnih okrožij in z nespremenjenim številom poslancev deželnega zbora (zaradi povečanja števila prebivalcev, ki je na Koroškem leta 1971 presegalo 500 000, bi lahko zvišali število poslancev s 36 na 48) je ostalo politično razmerje sil v deželnem parlamentu nespremenjeno. Čeprav je sprememba volilnega reda prizadela tudi ostale manjše politične grupacije oziroma stranke,²⁵ je najbolj škodovala Koroški enotni listi, ki je z razdelitvijo teritorija na štiri volilna okrožja praktično izgubila vse možnosti za morebitno osvojitve zadostnega števila glasov za deželnega poslanca. Vsekakor kaže, da pomeni morebitni slovenski poslanec v koroškem deželnem zboru zadosti veliko nevarnost za dosedaj v njem zastopane politične stranke, še zlasti, če upoštevamo vlogo, ki so jo slovenski poslanci v deželnem zboru in avstrijskem parlamentu že odigrali.

Takšna volilna ureditev torej že vnaprej jemlje manjšini možnost uspešnega volilnega nastopanja ter s tem tudi ubija voljo morebitnim volilcem, ki bi volili slovensko volilno grupacijo. V tej zvezi bi tudi opozorili na pozitivne rešitve tega vprašanja drugod po svetu (Danska, ZRN).

Vsekakor lahko ugotovimo, da so možnosti soodločanja pripadnikov manjšine v okviru demokratičnih mehanizmov, ki obstajajo v avstrijski družbi, zelo omejene. Po eni strani težko najdejo razumevanje v okviru parlamentarnih političnih strank, po drugi strani pa tudi sami ne morejo ustrezno politično nastopati in tako sami uveljavljati svoje pravice in interese prek demokratičnih mehanizmov meščanskega pluralizma. Individualna vključitev v politične stranke pa žal ni dala še nobenega vidnega rezultata.

Udeležba na radiu in televiziji

Najbolj pereče vprašanje je udeležba na TV. Koroški Slovenci na avstrijski televiziji skorajda niso navzoči. Prav tako pa ne morejo spremljati oddaj ljubljanske televizije oziroma je to možno samo v Celovcu prek kableske televizije, ki si je tudi zaradi visoke cene ne more vsakdo privoščiti. Nedvomno je, da je edina ustrežna rešitev pretvornik, ki bi omogočal spremljanje ljubljanske televizije na celotnem dvojezičnem ozemlju. Avstrijska stran ga zavrača tudi z argumenti, »da

²⁴ Matevž Grilc: Naš tednik, št. 44/1974, str. 5.

²⁵ Podrobnosti glej v Dušan Nečak: Deželnozborske volitve dne 7. 10. 1979, Vestnik koroških partizanov, št. 1/2 1980 in Boris Jesih, Odnos avstrijskih političnih strank do manjšinskega vprašanja, str. 36—37, raziskovalna naloga, rokopis hrani arhiv INV, Ljubljana 1984.

gre za soseda z drugo družbenopolitično ureditvijo,«²⁶ po drugi strani pa lahko ugotovljamo, da sosede z drugo družbenopolitično ureditvijo nič ne moti, da ne bi objavljala avstrijskih informativnih oddaj na lastnem programu, oziroma da je skoraj po vsej Sloveniji možno nemoteno spremljati oba avstrijska TV programa.

Radio Celovec namenja približno 8 ur tedensko programa slovenski manjšini. Do nedavnega so bile oddaje v izredno neugodnem terminu. Od 26. 10. 1984 pa so dobile ugodnejši termin. Seveda pa je to še daleč od želje obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev, da bi bil slovenski program razporejen prek cellega dne.²⁷

Financiranje dejavnosti manjšine

Redno financiranje manjšine iz javnih skladov pogojujejo Avstrijci z vstopom v sosvet, ki ga manjšina iz znanih razlogov še vedno zavrača. Financiranje iz javnih sredstev, ki jih kot davkoplačevalci prispevajo tudi sami pripadniki manjšine, je neredno in nezadostno. Po zakonu o pravnem položaju narodnostnih skupin so koroški Slovenci dobili leta 1981 120 000 šilingov in leta 1982 370 000 šilingov za svojo dejavnost, še leta 1977 pa 1 030 000 šilingov.²⁸

Sklep

Seveda se moramo, ko poskušamo ocenjevati avstrijsko politiko do slovenske narodnostne skupnosti, zavedati tudi tega, da tega odnosa ne moremo omejevati samo na odnos do manjšine, ampak moramo upoštevati tudi širši mednarodnopravni kontekst kakor tudi splošno veljavne trende, ki se v manjšinskovarstvenem področju danes uveljavljajo v svetu, še bolj pa v Evropi (npr. v okviru Evropskega sveta). Avstrija se prek svojih strokovnjakov (Veiter) prav v teh prizadevanjih postavlja na ugledno mesto. Koliko pa s tem opravičuje svojo lastno politiko do manjšin, je drugo vprašanje.

Če strnemo to kratko analizo nekaterih aspektov avstrijske politike do Slovencev na Koroškem, ugotovimo naslednje:

1. avstrijska politika do slovenske manjšine (isto lahko trdimo tudi za druge manjšine) je omejevalne in ne pospeševalne narave,
2. tudi obstoječa, sama po sebi diskriminativna zakonodaja se izvaja restriktivno,^{28a}
3. manjšinsko politiko oblikujejo v veliki meri dnevopolitični interesi političnih strank,
4. avstrijska politika ne upošteva pravice manjšine do razvoja in s skoraj popolno odsotnostjo financiranja dejavnosti manjšine zavira njen normalni obstoj,
5. spodbuja procese asimilacije,
6. poteka pod konstantnim pritiskom nemškonalnih sil in organizacij, katerih dejavnost javno obsoja tudi vse širši krog posameznikov in organizacij v avstrijski in mednarodni javnosti,
7. dejavnost teh organizacij prepoveduje tudi avstrijska državna pogodba (točka 5 člena 7),²⁹
8. trenutno poteka kampanja za nadaljnjo restrikcijo manjšinske zakonodaje,
9. avstrijska politika nasprotuje ne samo mednarodno sprejetim obveznostim, ki jih ima avstrijska republika, ampak tudi splošnim, zlasti evropskim trendom, ki zahtevajo večjo enakopravnost manjšin.

²⁶ Slovenski vestnik, 30. 7. 1982, str. 1.

²⁷ Slovenski vestnik, 25. 10. 1984, str. 8.

²⁸ Ralf Unkart cit. delo str. 73.

^{28a} Najvažnejše podatke o izvajanju glej v pregledu dr. Pavel Apovnik, O dvojezičnosti na Koroškem, Naš tednik, 22. in 29. 9. 1984.

²⁹ Avstrijci argumentirajo obstoj teh organizacij z dejstvom, da v njihovih statutih ni nič naperjenega proti manjšini, pri čemer namenoma spregledujejo, da je odločilna dejavnost. Primerjaj npr. Janez Stergar, Kršitve določb točke 5 člena 7 avstrijske državne pogodbe, Razprave in gradivo št. 7—8/1976, str. 147—179.

Summary

SOME CHARACTERISTICS OF THE AUSTRIAN GOVERNMENT POLICIES TOWARD THE SLOVENIAN MINORITY OF CARINTHIA (KOROŠKA) IN THE RECENT YEARS

In the recent years, the Austrian policies toward the Slovenian minority of Carinthia (Koroška) have been determined by the 1976 three-party agreement concluded by the leading political parties of Austria, whereby three political parties represented in the Austrian Parliament as well in the Carinthian provincial diet set out their minority policies in terms of both content and tactics. The first step in the implementation of this agreement was the ratification of the so-called legislation of 7 July (the Act itself was passed in 1976 and its implementing statutes in 1977), while its first result was the special-type population census carried out in 1976. This census can only be described as a political form of pressure brought to bear on the minority by the Austrian authorities. The legislation, territorially limited as it is on the basis of such a population census as well as deficient in content, has been also implemented restrictively.

Unsolved questions stemming directly from the Austrian minority policies include problems in the field of education and instruction, the possibility of independent electoral-political activities performed by part of the Slovene national community, information activities, and the financing of minority activities.

A brief analysis of certain aspects of the Austrian policies toward the Slovenian minority of Carinthia (Koroška) can be summarized by means of the following itemization:

- 1) The Austrian policies toward the Slovenian minority are of a restrictive nature.
- 2) The existing legislation, which is discriminatory in itself, has been implemented restrictively.
- 3) These policies have been to a large extent formed on the basis of day-to-day political concerns of the political parties.
- 4) The right of nationalities to development has been neglected.
- 5) These policies encourage the processes of assimilation.
- 6) There is a constant pressure exerted by the German nationalist forces and organizations.
- 7) The activities of the foregoing organizations are not prohibited despite the explicit requirement in Article 7 of the Austrian State Treaty (item 5).
- 8) At the moment, there is a campaign going on aiming to further restrict the minority legislation.
- 9) Such policies run counter not only to the internationally adopted obligations of the Austrian Republic, but also to general — especially European — trends that have been calling for greater equality of national minorities.